

4. Hrabovyi A. K. Eksperymentalno-metodychna pidhotovka maibutnikh uchyteliv khimii. [Experimental and methodological training of future chemistry teachers.] *Pidhotovka maibutnoho vchytelia khimii do vprovadzhennia Derzhavnogo standartu bazovoi ta povnoi zahalnoi serednoi osvity*: zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD», 2014. S. 38–40.
5. Yeremenko V. O. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv khimii do rozrobky dydaktychnykh materialiv zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii. [Preparation of future chemistry teachers for the development of didactic materials by means of information and communication technologies.] *Aktualni pytannia pidhotovky maibutnoho vchytelia khimii: teoriia i praktyka*: zb. nauk. prats. Vyp. 2. Vinnytsia : TOV «Nilan-LTD», 2016. S. 53–55.
6. Zhaldak M. I. Systema pidhotovky vchytelia do vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii v navchalnomu protsesi. [The system of teacher training for the use of information and communication technologies in the educational process.] *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*. Serii 2 : Komp'uterno-orientovani systemy navchannia. 2011. № 11. S. 3–15.
7. Mahda V. I. Osnovni vymohy do profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia khimii. [Basic requirements for professional training of future chemistry teachers.] *Aktualni pytannia pidhotovky maibutnoho vchytelia khimii: teoriia i praktyka*: zb. nauk. prats. Vyp. 2. Vinnytsia : TOV «Nilan-LTD», 2016. S. 63–64.
8. Manako A. F. Stratehichni zapytannia vprovadzhennia IKT u navchalnyi protses. [Strategic issues of ICT implementation in the educational process] *Informatyka ta informatsiini tekhnolohii v navchalnykh zakladakh*. 2014. № 5. S. 3–10.
9. Polupanenko O. H. Profesiina pidhotovka maibutnoho vchytelia khimii yak psykholoho-pedahohichna problema. [Professional training of future chemistry teachers as a psychological and pedagogical problem] *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka, 2010. № 4 (6). S. 338–350.
10. Proshkin V. Osvitni veb-resursy v profesiinii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv. [Educational web resources in the training of future teachers.] *Osvitolohichni dyskurs*. 2017. № 1–2. S. 183–197.
11. Samoilenko P. V. Formuvannia profesiino-metodychnykh kompetentsii bakalavriv khimii v pedahohichnomu universyteti. [Formation of professional and methodological competencies of bachelors of chemistry at the Pedagogical University] *Visnyk ChNPU imeni T.H.Shevchenka*. Serii: Pedahohichni nauky. Vyp. 120. Chernihiv : ChNPU imeni T.H.Shevchenka, 2014. S. 32–37.
12. Khmil N. A. Veb-portfolio yak zasib formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnikh uchyteliv do vykorystannia khmarnykh tekhnolohii v osvitnomu protsesi. [Web portfolio as a means of forming the professional readiness of future teachers to use cloud technologies in the educational process.] *Web of Scholar*. 2018. Vol. 4. S. 44–47.

УДК 378.018.8:373.011.3-051:811.161.2]:[004.9+316.77]

DOI 10.31652/2415-7872-2022-69-18-26

ІННА ЛУКІЯНЧУК

orcid.org/0000-0002-9786-1450

inna.lukianchuk@ukr.net

викладач кафедри української мови та методики її навчання,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
вул. Садова, 2, Умань

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті досліджено інформаційні та комунікаційні технології як засоби підвищення навчальної активності майбутніх учителів української мови. Розкрито процеси інформатизації суспільства, під впливом яких відбуваються кардинальні зміни в усіх сферах життя та професійної діяльності людей: в економіці, науці, освіті, культурі, охороні здоров'я, побутовій сфері. Висвітлено значення інформаційного підходу як фундаментального методу наукового пізнання та зростання значення інформації у житті суспільства. Виокремлено поняття «навчальна активність майбутніх учителів української мови». Виділено чотири напрями інформатизації освіти, різні за своїми завданнями, а також за роллю комп'ютера та засобів комунікації в навчальному процесі. Показано характерні ознаки інформаційних технологій, реалізація яких здійснюється за допомогою засобів мікропроцесорної, обчислювальної («комп'ютерної») техніки. Виокремлено основні завдання інформаційних технологій навчання. Розкрито особливості більшості інформаційних та комунікаційних технологій в освіті. Виділено положення щодо вибору та використання технологій у навчальному процесі.

Ключові слова: інформаційні та комунікаційні технології, засоби, навчальна активність, майбутні вчителі, українська мова, комп'ютер, інформатизація.

INNA LUKIANCHUK

lecturer Ukrainian Language and Methodology Department,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,
Sadova str., 2, Uman

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES AS A MEANS OF INCREASING THE EDUCATIONAL ACTIVITY OF FUTURE TEACHERS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

The article examines information and communication technologies as a means of increasing the educational activity of future teachers of the Ukrainian language. The processes of informatization of society are revealed, under the influence of which cardinal changes take place in all spheres of life and professional activity of people: in economy, science, education, culture, health care, household sphere. The importance of the information approach as a fundamental method of scientific knowledge and the growing importance of information in society is highlighted. The concept of "educational activity of future teachers of the Ukrainian language as part of the spiritual world of the applicant's personality, as an individual psychological quality is manifested in awareness of learning goals, in the formation of educational and cognitive attitude to effective mastery of knowledge and methods of activity, orientation and stability of cognitive interests strong-willed efforts to achieve high learning outcomes. There are four areas of informatization of education, different in their tasks, as well as the role of computers and means of communication in the educational process. The characteristic features of information technologies, the implementation of which is carried out with the help of microprocessor, computer ("computer") technology, are shown. The main tasks of information learning technologies are highlighted, including the development of interactive environments for managing the process of activating learning activities and access to modern information and educational resources (multimedia textbooks and textbooks based on hypertext, various databases, educational sites and other sources). The peculiarity of most information and communication technologies in education is revealed. Systematized expediency of using a computer as a learning tool for independent study of the course; individualization of training; implementation of the principle of clarity (as an "electronic board", to observe the "invisible" in nature, simulated by a computer, etc.); development of applicants' thinking (by solving professional problems, modeling, programming); increase motivation to learn (use of multimedia tools, educational game programs, simulation games). The provisions in the choice and use of technologies in the educational process are highlighted.

Key words: information and communication technologies, means, educational activity, future teachers, Ukrainian language, computer, informatization.

Сьогоднішнє суспільство характеризується тим, що швидко розвиваються процеси глобалізації, усесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції. Для культурної глобалізації характерним є зростання використання Інтернету для спілкування та отримання інформації.

Це суспільство ще називається «інформаційним суспільством», «суспільством знань», оскільки знання та інформація в ньому відіграють провідну роль. І від людини потрібна готовність не стільки працювати на монотонних виробництвах, скільки приймати критичні рішення для встановлення нових відносин у реальності, що швидко змінюються. Це стосується і вищої освіти.

Проте аналіз практики роботи закладів вищої освіти свідчить про несприятливий стан когнітивного розвитку здобувачів. У зв'язку з цим необхідність оптимізації навчального процесу не втрачає своєї актуальності. Як показує вивчення емпіричного досвіду, у закладах вищої освіти недостатньо приділяють увагу підвищенню навчальної активності на заняттях з української мови, неповною мірою створюють умови для її педагогічного забезпечення.

Це потребує вдосконалення освітнього процесу. Головний концепт у цій ситуації, що визначає нашу позицію, – освіченість, яка характеризується як здатність спілкуватися, вчитися, аналізувати, проектувати, вибирати та творити. Усе це зумовлено розвитком навчальної активності майбутніх учителів української мови.

Метою статті є розкриття значення інформаційних та комунікаційних технологій як засобів підвищення навчальної активності майбутніх учителів української мови. Застосовано метод аналізу психолого-педагогічної літератури, метод порівняння та узагальнення.

Зміни, що відбуваються у світовому педагогічному просторі, базуються на глобальних інформаційних тенденціях, які спрямовують педагогічні інноваційні процеси та зумовлюють розвиток самої педагогічної науки. Ці процеси є пріоритетними напрямками освітньої політики України, що відображається в низці законів, указів, постанов і нормативно-правових актів, зокрема, Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Указі «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки та ін. У цих документах відзначаються такі напрями модернізації, як інформатизація освіти та оптимізація методів навчання, активне використання технологій відкритої освіти, реалізація в закладах вищої освіти інтеграційних та міждисциплінарних програм, поєднання їх із високими технологіями; визначено основні напрями інформатизації освіти з використанням засобів-носіїв інформаційних технологій: створення ефективної системи управління інформаційно-методичним забезпеченням освіти, організація активної навчальної діяльності здобувачів під час освітнього процесу.

Особлива роль у вдосконаленні освітнього процесу належить сучасним засобам інформаційних та комунікаційних технологій, які науковці визначають як програмні, програмно-апаратні та технічні засоби та пристрої, що функціонують на базі мікропроцесорної, обчислювальної техніки, а також сучасних засобів та систем транслявання інформації, інформаційного обміну, що забезпечують операції зі збирання, продукування, накопичення, зберігання, обробки, передачі

інформації та можливість доступу до інформаційних ресурсів локальних та глобальних комп'ютерних мереж (В. Вітюк [3], С. Карпюк [9], Н. Котенко [10], Л. Ліщинська [12] та ін.).

Вивчення та аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури показує, що в теорії накопичені ідеї, розроблені теоретичні положення, методологічні підходи, концепції, що мають соціальну та педагогічну цінність. Теоретико-методологічні підходи до визначення сутності активності та формування навчальної активності учнів та здобувачів знаходимо у філософських, психолого-педагогічних працях М. Жалдак [7], А. Петриковської [13], М. Піддубного [14], Н. Сороко [16], Г. Темник [17], Т. Яценко [20] та ін.), які розглядають навчальну активність як здатність ефективно освоювати величезні масиви інформації та успішно використовуючи їх, раціонально діяти в різних економічних, технологічних, виробничих, соціальних ситуаціях. Навчальну активність здобувачів автори вважають інтегральною особистісною якістю, яка утворюється в результаті формування у процесі діяльності особистісних утворень, що виражаються у прагненні до самопізнання та саморозвитку та зумовлюють якісну характеристику діяльності.

На нашу думку, навчальна активність майбутніх учителів української мови як складова їхнього духовного світу, як індивідуально-психологічна якість проявляється в усвідомленості цілей навчання, у сформованості навчально-активної установки на ефективне оволодіння знаннями та способами діяльності, у спрямованості та стійкості пізнавальних інтересів, у мобілізації вольових зусиль для досягнення високих результатів у навчанні.

Базовою якістю особистості, з якої починається розвиток навчальної активності майбутніх учителів української мови більш високих рівнів – це ініціативність, важливим показником якої є пошук та внесення новизни у процес навчальної діяльності.

У контурах майбутнього освіченість та інтелект ставляться до розряду інтелектуальних багатств, а духовне здоров'я людини, різнобічність його розвитку, широта і гнучкість професійної підготовки, прагнення творчості й уміння вирішувати нестандартні завдання перетворюються на найважливіший чинник прогресу країни.

Перехід до створення інформаційного суспільства визначили електронні комунікації й комп'ютерні мережі, що забезпечують миттєвий зв'язок з різними кінцями нашої планети. З їхньою допомогою нівелюється простір та час. Миттєвість та доступність передачі інформації на відстані десятків тисяч кілометрів стирає географічні та державні кордони, розширюючи цим соціальну інтеграцію народів світу до глобальних масштабів. У інформаційну епоху не капітал, а інформація та знання стають основними ресурсами суспільства та відіграють значну роль як фактор економічного благополуччя. Інформатизація змінює наукові альтернативи. Якщо ХХ століття було століттям аналізу та пройшло під знаком спеціалізації, народження нових професій на стику наук та сфер діяльності, то ХХІ століття, за В. Биковим, обіцяє бути віком синтезу, віком узагальнюючих багатодисциплінарних підходів, віком не «вузьких» професіоналів, а фахівців «з вирішення проблем» [1, с. 16].

У галузі наукової методології відбувається філософське переосмислення ролі інформації та інформаційних процесів у розвитку природи та суспільства, зростає розуміння загальнонаукового значення інформаційного підходу як фундаментального методу наукового пізнання. У галузі теоретичної інформатики найперспективнішими є дослідження загальних властивостей інформації як одного з проявів реальності, вивчення принципів інформаційної взаємодії в природі та суспільстві, а також основних закономірностей реалізації інформаційних процесів у різних інформаційних середовищах.

Сьогодні стає зрозумілим, що домінуючою тенденцією подальшого розвитку цивілізації є перехід від індустріального до інформаційного суспільства, у якому об'єктами та результатами праці переважної частини зайнятого населення, як зауважує Т. Шепель, стануть інформаційні ресурси та наукові знання [19]. У цьому контексті синхронно зауваження В. Бикова про те, що міць країни сьогодні виражається можливостями обробки та продукування інформації [1].

Зростання значення інформації в житті суспільства одні вчені характеризують як «інформаційний вибух» (А. Петриковська [13], Н. Сороко [16] та ін.), інші вбачають у цій ситуації «інформаційну кризу» (Л. Ліщинська [12], О. Месєвря [2] та ін.), треті – «інформаційну революцію» (Р. Гуревич [4], С. Карпюк [9] та ін.). Значний вплив на розвиток ідеї інформаційного підходу в педагогічних дослідженнях здійснили Г. Дегтярьова [6], Д. Запорожець [8], М. Піддубний [14], Н. Сороко [16] та ін.

Інформатизація дуже впливає на всі сфери життя сучасного суспільства – економічну, соціальну, науково-технічну й культурну, що вчені справедливо кваліфікують її як соціотехнологічну революцію, наслідки якої ще недостатньо вивчені й усвідомлені. Інформатизація як процес переходу від індустріального суспільства до інформаційного характеризується різким перерозподілом трудових ресурсів із сфери матеріального виробництва у сферу інформаційних послуг. Проблема становлення інформаційного суспільства та одна з його складових – проблема інформатизації освіти – розглядаються в тісному взаємозв'язку з проблемою майбутнього сталого розвитку цивілізації.

Немає сумніву у справедливості висловлювання Т. Шепель, що для інформаційного суспільства характерне повне задоволення інформаційних потреб населення під час завершення формування єдиного інформаційного середовища, що визначає нову культуру як суспільства в цілому, так і кожної людини окремо [19].

Під впливом інформатизації відбуваються кардинальні зміни в усіх сферах життя та професійної діяльності людей: економіці, науці, освіті, культурі, охороні здоров'я, побутовій сфері. Ці зміни настільки масштабні й глибокі, а їхній вплив на життєздатність суспільства настільки значний, що цілком обгрунтовано говорити про формування принципово нового доквілля – автоматизованої інфосфери (Р. Гуревич [5], Т. Шепель [19]). Саме тому різні аспекти процесу глобальної інформатизації суспільства в останні роки стають об'єктами все більш пильної уваги з боку не тільки науковців, а й фахівців-практиків, соціологів, психологів, юристів, державних та суспільно-політичних діячів.

У процесі інформатизації суспільства радикально змінюються всі сфери його життя. Особливого значення мають зміни у сфері освіти, оскільки в новій цивілізації найважливішим продуктом соціальної діяльності є інформація та пов'язані з нею послуги, а також знання. Під впливом інформаційних та комунікаційних технологій створюють сучасні технології освіти на основі зануреності людини в нове інтелектуальне середовище. Людина виявляється в новому світі – інформаційному, телевізованому – і освіта стає невід'ємною частиною її щоденного життя, її існування.

Зміни, що відбулися в сучасному суспільстві, призвели до того, що від освіти в XXI столітті потрібна підготовка людей, готових до використання наявних і відкриття нових знань, які вміють конструктивно взаємодіяти з навколишнім світом. Ця обставина пов'язана з тим, що сучасна система готового знання ефективно виводиться за межі людини в штучні пристрої, що для XXI століття ця тенденція посилюватиметься в напрямі створення світової комп'ютерної пам'яті.

На основі аналізу та узагальнення наукових досліджень виділяємо чотири напрями інформатизації освіти, різні за своїми завданнями, а також за роллю комп'ютера та засобів комунікації у навчальному процесі:

- вирішення завдання підготовки нового покоління до життя в сучасних інформаційних умовах (інформаційний світ та комп'ютер, а також як предмет вивчення);
- розробка та впровадження інформаційних технологій навчання (комп'ютер – засіб навчання);
- педагогічне обгрунтування та розвиток дистанційних форм освіти (комп'ютер, Інтернет – засоби підтримки організаційних форм);
- упровадження технологій, пов'язаних з ЕОМ в організацію та управління педагогічним процесом та освітніми системами (комп'ютер як засіб зберігання та обробки інформації, пов'язаної із системою освіти, як інформаційної підтримки процесу управління освітою).

З цих напрямів приділяється увага другому – інформаційним та комунікаційним технологіям навчання. Інформаційні та комунікаційні технології, за оцінкою Н. Сороко, представляють практичну частину наукової галузі інформатики, що є сукупністю засобів, способів, методів автоматизованого збору, обробки, зберігання, передачі, використання, продукування інформації для отримання певних, заздалегідь очікуваних результатів [16, с. 98].

Інформаційна технологія, реалізація якої здійснюється за допомогою засобів мікропроцесорної, обчислювальної («комп'ютерної») техніки, як зазначається в «Тлумачному словнику з інформатики», відрізняється такими характерними ознаками:

- реалізацією можливостей сучасних програмних, програмно-апаратних та технічних засобів та пристроїв, що функціонують на базі мікропроцесорної та обчислювальної техніки, засобів та систем передачі, трансляції інформаційних ресурсів, інформаційного обміну;
- використанням спеціальних формалізмів (логіко-лінгвістичних моделей) для подання декларативних та процедурних знань в електронній формі; логіко-лінгвістичне моделювання розширює можливості розв'язання задач для важко або зовсім неформалізованих галузей знань та сфер діяльності;
- забезпеченням прямого (без посередників) доступу до діалогового режиму при використанні професійних мов програмування та засобів штучного інтелекту;
- забезпеченням простоти процесу взаємодії користувача з комп'ютером, виключенням необхідності регулятивного супроводу [18].

Отже, інформаційні та комунікаційні технології навчання – це сукупність сучасної комп'ютерної техніки, засобів телекомунікаційного зв'язку, інструментальних програмних засобів, що забезпечують інтерактивний програмно-методичний супровід сучасних технологій навчання. Основними їх завданнями є розробка інтерактивних середовищ управління процесом активізації навчальної діяльності та доступу до сучасних інформаційно-освітніх ресурсів (мультимедіа

підручників та підручників, побудованих на основі гіпертексту, різних баз даних, навчальних сайтів та інших джерел).

Особливість більшості інформаційних та комунікаційних технологій в освіті сьогодні полягає в тому, що вони базуються на сучасних персональних комп'ютерах. Застосуванню персональних комп'ютерів у освітньому процесі присвячено багато робіт науковців (Г. Дегтярьова [6], Д. Запорожець [8], Н. Котенко [10], Л. Ліщинська [12] та ін.).

Проаналізувавши праці науковців, ми систематизували доцільність використання комп'ютера, як засобу навчання для самостійного вивчення української мови; індивідуалізації навчання; реалізації принципу наочності (як «електронної дошки», для спостереження за «невидимим» в природі, що моделюється за допомогою комп'ютера тощо); розвитку мислення здобувачів (шляхом вирішення професійних завдань, моделювання, програмування); підвищення мотивації до учіння (використання мультимедійних засобів, ігрових програм, що розвивають, імітаційних ігор).

Використання механізованих, комп'ютерних технік, інформаційних та комунікаційних технологій для інтенсифікації процесу активізації навчання дослідженнями Л. Куцак [11] А. Петриковської [13], М. Піддубного [14], Н. Римар [15], Т. Яценко [20] дозволяє опиратися на наочність та образність навчання; збільшувати обсяг засвоюваного матеріалу; прискорювати процес активізації навчання; збагачувати якість сприйняття теоретичного та практичного матеріалу; диференціювати та індивідуалізувати процес навчання. Таким чином, очевидна необхідність впровадження технічних засобів навчання, до яких належить, насамперед, персональний комп'ютер, що розглядається як органопроекція інтелекту.

Нині дедалі ширше починають використовуватися новітні інформаційні технології та засоби телекомунікацій у системі освіти. Відбувається розширення масштабів нових форм освіти із застосуванням інформаційних технологій та комп'ютерних мереж.

Принципова відмінність сучасної системи освіти від традиційної полягає у специфіці її технологічної підсистеми. Цей технологічний елемент не розвинений у класичній освіті, яка спирається, в основному, на навчання «віч-на-віч» і друковані матеріали. У сучасній освіті використовується багатий арсенал інформаційних та комунікаційних технологій. Аналіз розвитку освіти в сучасному світі призводить до висновку про те, що застосування інформаційних та комунікаційних технологій лише в тому випадку веде до вирішення нагальних проблем сучасної освіти, коли розвиток технологічної підсистеми освіти супроводжується радикальними змінами у всіх інших підсистемах: педагогічній, організаційній, економічній – та, власне, суттєво хвилює теоретичні та методологічні засади освітньої системи. Таким чином, нові технології тільки тоді можуть бути ефективні в освіті, коли вони не вписуються в існуючу освітню систему, а входять як елемент в нову систему освіти.

Інформаційні ресурси споконвіку були невід'ємним елементом системи освіти. У державах стародавніх цивілізацій вони поставали в усьому розмаїтті форм рукописної книги – від глиняних табличок у школах стародавніх шумерів та єгипетських папірусних сувоїв до перших кодексів Візантії. Надалі еволюція освіти та розвитку інформаційних ресурсів йшла як процеси, які не тільки взаємопов'язані, а й узаємно стимулюють одне одного. Револьюційним етапом у розвитку освіти став винахід європейського друкарства в середині XV ст. Через війну друковані видання, насамперед, навчальні, наукові та періодичні, «заклали» інформаційний фундамент освітньої діяльності, визначивши її форми, методи та кінцевий результат – якість.

Наприкінці XX століття система освіти вступила в наступний етап свого розвитку, який проходить під знаком дедалі більшого впливу інформаційних ресурсів нового типу, насамперед, електронних джерел інформації віддаленого доступу, які отримують через глобальні комп'ютерні мережі Інтернет. Інтернет дає здобувачам можливість звертатися до таких ресурсів, що раніше не використовувалися (або використовувалися малою мірою), як найсвіжіша ділова інформація, політичні та інші новини, результати он-лайн опитувань, різноманітна неопублікована в друкованих виданнях статистика та фінансові звіти компаній та організацій. он-лайн карти, оцифровані зображення, відео- та звукові файли, ресурси груп новин та списків розсилки, навчальні програми тощо.

Інтернет стає незамінним каналом та ресурсом для здобуття дійсно сучасної освіти і досить широко використовується і в закладах вищої освіти, зокрема у підготовці майбутніх учителів української мови. З розвитком сучасних інформаційних та комунікаційних технологій найважливішими педагогічними засобами для особистісно-орієнтованого навчання стають освітні ресурси Інтернет, гіпертекстові електронні підручники. Відкритий та вільний доступ до інформації дає можливість кожному користувачеві максимально розвинути свої особисті якості та оперативно отримувати необхідну інформацію.

На основі викладеного в якості основних принципів ефективного вибору та використання технологій у процесі підвищення навчальної активності майбутніх учителів української мови можна виділити такі положення:

- важлива не інформаційна технологія, як така, а наскільки її використання служить досягненню власне освітніх цілей;
- більш дорогі та найсучасніші технології не обов'язково забезпечують найкращий освітній результат;
- результат навчання суттєво залежить не від типу комунікаційних та інформаційних технологій, а від якості розробки та надання курсів;
- при виборі технологій необхідно враховувати найбільшу відповідність деяких технологій характерним якостям здобувачів, специфічним особливостям конкретних дисциплін, переважним типам навчальних завдань та вправ;
- найбільш ефективним при виборі технологій є мультимедійний підхід, при якому необхідно прагнути до взаємодоповнення різних технологій, синергетичному ефекту їх взаємодії.

На нашу думку, суть технократизму полягає в погляді на освіту як на умову технологічної підготовки людини до виконання інструментальних завдань у суспільному розвитку, а гуманістичний підхід полягає в оголошенні людини найвищою цінністю, у погляді на освіту як засіб розвитку її потенційних можливостей та здібностей до творчої самореалізації. Останній підхід не заперечує роль науки, техніки та технології у розвитку людства.

Гуманізація полягає, по-перше, у визнанні самоцінності особистості, її праві на індивідуальний розвиток, створенні умов для її творчої самореалізації як у процесі навчання, так і в системі життєдіяльності. По-друге, вона стосується змісту навчання, гуманність підходу полягає в тому, що предметом аналізу в навчанні виступають актуальні проблеми, узяті в усій їхній неоднозначності та суперечливості, а критеріями при їхній оцінці, осмисленні та рішенні виступають гуманістичні цінності. І стосується це не тільки гуманітарних дисциплін, а й природничих, які формують такі розумові процеси, як уміння виявляти та аналізувати проблеми, важливі з точки зору людського розвитку, прогнозувати віддалені результати прийнятих рішень. По-третє, гуманізація передбачає висунення як мети освіти формування творчої особистості, що має прагненням до самореалізації, автентичної, незалежної в судженнях, ініціативної, критичної, сприйнятливої та відкритої новому, і з розвинутою здатністю до рефлексії.

Таким чином, основна мета сучасної прогресивної концепції інформатизації освіти полягає в тому, щоб відстояти та збагатити абсолютну цінність – гуманістичну освіту, що забезпечує розвиток вільної творчої особистості.

Гуманістична освіта з використанням інформаційних технологій та телекомунікації стала настільки невід'ємною частиною інфраструктури суспільства, що від цього залежить не тільки технологічний, а й соціальний прогрес, економічна конкурентоспроможність країни в цілому, її місце у світовій економіці, роль у міжнародному розподілі праці, здатність розвивати демократичні інститути, зростання нових робітників місць тощо.

Отже, можна сказати, що з технологічного чинника розвитку інформаційної інфраструктури залежить і функціонування сучасного суспільства. Однак за такої трансформації їхнє подальше втілення вже залежить не лише від прогресу науково-технічної думки, а й від соціально-економічних та правових умов, у яких вони існують.

Відставання в процесі інформатизації, починаючи з певного моменту, може стати історично незворотним та некомпенсованим. Сучасна інформаційна і комунікаційна технологія і знання, що функціонують з її допомогою, є автогенеративними системами, що працюють в експоненціальному режимі, і в цьому полягає їхня фундаментальна відмінність від усіх інших продуктивних систем. Саме тому відставання у цій галузі має тенденцію до незворотності. Для людини інформаційна та комунікаційна технологія вперше відкриває перспективу для колосального посилення її пізнавальних та діяльнісних функцій, для їх застосування у небачених раніше масштабах.

Сучасне суспільство вимагає глибокої підготовленості майбутніх учителів української мови до використання засобів інформаційних технологій у професійній діяльності, уміння швидко приймати рішення та відбирати потрібні відомості, чітко орієнтуватися в постійно зростаючому потоці інформації.

Застосування інформаційних та комунікаційних технологій може значно підвищити ефективність діяльності систем загальної середньої та вищої освіти. Сьогодні неможливо уявити вивчення української мови без використання Інтернету. Усесвітня мережа створює унікальну можливість для тих, хто вивчає українську мову, користуватися відповідними текстами, спілкуватися в режимі реального часу. У межах мовної освіти дидактичний потенціал Інтернет полягає, насамперед, у розмаїтті мовного матеріалу, а також у можливості моментального обміну цією інформацією з будь-яким користувачем, який перебуває у будь-якій країні світу.

Наша практика повністю підтверджує думку О. Месєвря [2], що використання інформаційних ресурсів мережі та їхня інтеграція в навчальний процес за умови відповідної дидактичної інтерпретації допомагає ефективно вирішувати низку дидактичних та методичних завдань: формувати навички та вміння читання, безпосередньо використовуючи матеріали мережі різного

ступеня складності; формувати та вдосконалювати вміння аудіювання на основі автентичних звукових текстів, підготовлених викладачем; удосконалювати монологічні та діалогічні вміння на основі проблемного обговорення матеріалів мережі, представлених викладачем; удосконалювати вміння писемного мовлення, складаючи звіти, готуючи твори та ін.; поповнювати свій запас лексику сучасної української мови, що відображає певний етап розвитку культури народу, соціального та політичного устрою суспільства; набувати культурологічних зокрема, краєзнавчих на народознавчих знань; формувати культуру спілкування, а також виховувати культуру мислення та критичне сприйняття інформації; формувати стійку мотивацію активної навчальної діяльності на заняттях на основі систематичного використання «живих матеріалів», обговорення нагальних проблем, що цікавлять усіх і кожного; формувати соціокультурну компетентність у процесі діалогу.

Висновки. Аналіз психолого-педагогічної літератури та багаторічного досвіду роботи дозволяє зробити ряд висновків. Процеси інформатизації суспільства, під впливом яких відбуваються кардинальні зміни в усіх сферах життя та професійної діяльності людей здійснюються в економіці, науці, освіті, культурі, охороні здоров'я, побутовій сфері.

Виокремлено поняття «навчальна активність майбутніх учителів української мови» як складова духовного світу особистості здобувача, як індивідуально-психологічна якість, що проявляється в усвідомленості цілей навчання, у сформованості навчально-активної установки на ефективне оволодіння знаннями та способами діяльності, у спрямованості та стійкості пізнавальних інтересів, у мобілізації вольових зусиль для досягнення високих результатів у навчанні. Навчальна активність проявляється як активність: організаційна (прагнення організувати свою самоосвітню діяльність); інтенціональна (активно виражається спрямованість досягнення мети); пошуково-творча (зміна ситуації при постійному врахуванні ефективності діяльності); креативна (здатність активізувати свою розумову діяльність); емоційно-ціннісна (позитивні емоції та ставлення до самовдосконалення).

Виділено чотири напрями інформатизації освіти, різні за своїми завданнями, а також за роллю комп'ютера та засобів комунікації у навчальному процесі. Показано характерні ознаки інформаційних технологій, реалізація яких здійснюється за допомогою засобів мікропроцесорної, обчислювальної («комп'ютерної») техніки. Виокремлено основні завдання інформаційних технологій навчання, серед яких розробка інтерактивних середовищ управління процесом активізації навчальної діяльності та доступу до сучасних інформаційно-освітніх ресурсів (мультимедіа підручників та підручників, побудованих на основі гіпертексту, різних баз даних, навчальних сайтів та інших джерел). Систематизована доцільність використання комп'ютера як засобу навчання для самостійного вивчення української мови; індивідуалізації навчання; реалізації принципу наочності (як «електронної дошки», для спостереження за «невидимим» в природі, що моделюється за допомогою комп'ютера тощо); розвитку мислення здобувачів (шляхом вирішення професійних завдань, моделювання, програмування); підвищення мотивації до учіння (використання мультимедійних засобів, ігрових програм, що розвивають, імітаційних ігор).

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розкритті проблеми створення та використання майбутніми вчителями української мови Інтернет ресурсів у професійній діяльності.

Література

1. Биков В. Ю. Інноваційні інструменти та перспективні напрями інформатизації освіти. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 12–14 лист. 2012 р.). Львів : ЛДУ БЖД, 2012. Ч. 1. С. 14–26.
2. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні української мови і літератури : посіб. для вчителя / за ред. О. Месевря, С. Січкара. Черкаси : ЧОПООП, 2012. 60 с.
3. Вітюк В. В. Категорійний підхід до поняття «інформаційно-комп'ютерні технології» в українській лінгводидактиці. *The Top Actual Researches in Modern Science* : Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Ajman, UAE, July 18–19, 2015). Dubai : Rost Publishing, 2015. Vol. IV. P. 12–20.
4. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Козяр М. М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців : монографія / за ред. Р. С. Гуревича. Львів : СПОЛОМ, 2012. 502 с.
5. Гуревич Р., Гордійчук Г., Кадемія М. Інформаційно-освітній портал у підготовці майбутніх учителів : монографія / за ред. Р. С. Гуревича. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 416 с.
6. Детярьова Г. А. Використання Інтернет-ресурсів як засобу формування мовної культури особистості. *Вісник Глухівського державного педагогічного університету*. 2009. Вип. 13. С. 230–234.
7. Жалдак М. І. Система підготовки вчителя до використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2* : Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. 2011. №. 11. С. 3–15.
8. Запорожець Д. А. Можливості та переваги використання Інтернет-ресурсів для студентів-філологів. *Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe*. URL : <http://scaspee.com/all-materials/8> (дата звернення : 12.02.2022).
9. Карпюк С. О. Особливості цифровізації освітнього процесу у вищій школі. *Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку* : матеріали методолог. семінару (Київ, 4 квіт. 2019 р.). Київ, 2019. С. 188–197.

10. Котенко Н. О., Жирова Т. О. Організація навчального процесу у вищій школі в умовах цифрової трансформації освіти. *SMART-освіта: ресурси та перспективи* : матеріали III Міжнар. наук.-метод. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.). Київ : КНТЕУ, 2018. С. 27–29.
11. Куцак Л. В. Використання мережевих технологій у навчальному процесі закладів вищої освіти. *Актуальні проблеми використання інформаційних технологій в освітньому процесі коледжів і технікумів* : зб. матеріалів IV регіон. наук.-практ. конф. (Вінниця, 27 лют. 2019 р.). Вінниця : ВТЕК КНТЕУ, 2019. С. 13–16.
12. Ліщинська Л. Б. Використання інноваційних і традиційних технологій навчання у ВНЗ в умовах інформатизації освіти. *Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія* : матеріали міжвуз. вебінару (Вінниця, 31 берез. 2017 р.). Вінниця : ВТЕК КНТЕУ, 2017. С. 56–60.
13. Петриковська А. А. Впровадження нових технологій в освітній процес. *Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика* : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Ірпінь, 27 лют. 2020 р.). Ірпінь, 2020. С. 88–90.
14. Піддубний М. А. Формування інформаційно-цифрової компетентності педагогічних працівників засобами інформаційно-комп'ютерних технологій у контексті Нової української школи. *Формування інформаційно-цифрової компетентності школярів на уроках української мови та літератури в умовах компетентісно зорієнтованої освіти* : матеріали наук.-практ. семінару (Рівне, 17 квіт. 2019 р.). Рівне, 2019. С. 4–13.
15. Римар Н. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання мови у ЗВО. *Мовна освіта в сучасних ЗВО: тенденції, виклики, перспективи* : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (Біла Церква, 6–7 берез. 2020 р.). Біла Церква : БНАУ, 2020. С. 97–99.
16. Сороко Н. В. Дидактичні функції інформаційних і комунікаційних технологій у професійній діяльності вчителя-словесника. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2008. Т. 5, № 1. doi: <https://doi.org/10.33407/itlt.v5i1.146.../..../..../..../..../..../..../Downloads/admin,+08snvpot.pdf>
17. Темник Г. Д. Інтернет-ресурси з української мови у системі навчально-методичного забезпечення українських освітніх закладів діаспори. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Історичні науки*. 2015. Вип. 23. С. 146–151.
18. Тлумачний словник з інформатики / Г.Г. Півняк, Б.С. Бусигін, М.М. Дівізінюк та ін. – Д., Нац. гірнич. ун-т, 2010. – 600 с.
19. Шепель Т. В. Переваги інтернет-технологій в освітньому просторі України. *Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії* : зб. матеріалів Другого Всеукр. відкр. наук.-практ. онлайн-форуму (Київ, 25–26 лист. 2020 р.). Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 242–244.
20. Яценко Т. О. Інформаційно-комунікаційні технології в системі шкільної літературної освіти: теоретико-методичний огляд. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка*. 2016. Т. 140. С. 276–279.

References

1. Bykov V. Yu. Innovatsiini instrumenty ta perspektyvni napriamy informatyzatsii osvity. [Innovative tools and promising areas of education informatization.] *Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v suchasni osviti : dosvid, problemy, perspektyvy* : zb. materialiv III Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Lviv, 12–14 lyst. 2012 r.). Lviv : LDU BZhd, 2012. Ch. 1. pp. 14–26.
2. Vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u vykladanni ukrainskoi movy i literatury [The use of information and communication technologies in the teaching of Ukrainian language and literature]: posib. dlia vchytelia / za red. O. Mesevria, S. Sichkar. Cherkasy : ChOIPOPP, 2012. 60 s.
3. Vitiuk V. V. Katehoriini pidkhid do poniattia «informatsiino-komp'uterni tekhnolohii» v ukrainskii linhvodydaktytsi. [A categorical approach to the concept of "information and computer technology" in Ukrainian language didactics] *The Top Actual Researches in Modern Science* : Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Ajman, UAE, July 18–19, 2015). Dubai : Rost Publishing, 2015. Vol. IV. pp. 12–20.
4. Hurevych R. S., Kademiia M. Yu., Koziar M. M. Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v profesiinii osviti maibutnikh fakhivtsiv [Information and communication technologies in professional education of future specialists]: monohrafiia / za red. R. S. Hurevycha. Lviv : SPOLOM, 2012. 502 s.
5. Hurevych R., Hordiichuk H., Kademiia M. Informatsiino-osvitnii portal u pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv [Information and educational portal in the training of future teachers]: monohrafiia / za red. R. S. Hurevycha. Vinnytsia : Nilan-LTD, 2017. 416 s.
6. Dehtiarova H. A. Vykorystannia Internet-resursiv yak zasobu formuvannia movnoi kultury osobystosti. [The use of Internet resources as a means of forming the language culture of the individual]. *Visnyk Hlukhivskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. 2009. Vyp. 13. pp. 230–234.
7. Zhaldak M. I. Systema pidhotovky vchytelia do vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii v navchalnomu protsesi. [The system of teacher training for the use of information and communication technologies in the educational process] *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 2* : Kompiuterno-orientovani systemy navchannia. 2011. №. 11. pp. 3–15.
8. Zaporozhets D. A. Mozhlyvosti ta perevahy vykorystannia Internet-resursiv dlia studentiv-filolohiv. [Opportunities and benefits of using Internet resources for students of philology] *Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe*. URL : <http://scaspee.com/all-materials/8> (data zvernennia : 12.02.2022).

9. Karpiuk S. O. Osoblyvosti tsyfrovizatsii osvitnoho protsesu u vyshchii shkoli. [Features of digitalization of the educational process in higher education] *Informatsiino-tsifrovyyi osvithniy prostir Ukrainy: transformatsiini protsesy i perspektivy rozvytku* : materialy metodoloh. seminaru (Kyiv, 4 kvit. 2019 r.). Kyiv, 2019. pp. 188–197.
10. Kotenko N. O., Zhyrova T. O. Orhanizatsiia navchalnoho protsesu u vyshchii shkoli v umovakh tsyfrovoy transformatsii osvity. [Organization of the educational process in higher education in the conditions of digital transformation of education] *SMART-osvita: resursy ta perspektivy* : materialy III Mizhnar. nauk.-metod. konf. (Kyiv, 7 hrud. 2018 r.). Kyiv : KNTEU, 2018. pp. 27–29.
11. Kutsak L. V. Vykorystannia mrezhevykh tekhnolohii u navchalnomu protsesi zakladiv vyshchoi osvity. [The use of network technologies in the educational process of higher education institutions] *Aktualni problemy vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii v osvitnomu protsesi koledzhiv i tekhnikumiv* : zb. materialiv IV rehion. nauk.-prakt. konf. (Vinnytsia, 27 liut. 2019 r.). Vinnytsia : VTEK KNTEU, 2019. pp. 13–16.
12. Lishchynska L. B. Vykorystannia innovatsiinykh i tradytsiinykh tekhnolohii navchannia u VNZ v umovakh informatyzatsii osvity. [The use of innovative and traditional technologies of higher education in the context of informatization of education] *Dystantsiine navchannia yak suchasna osvithnia tekhnolohiia* : materialy mizhvuziv. vebinaru (Vinnytsia, 31 berez. 2017 r.). Vinnytsia : VTEI KNTEU, 2017. pp. 56–60.
13. Petrykovska A. A. Vprovadzhennia novykh tekhnolohii v osvithni protses. [Introduction of new technologies in the educational process] *Formuvannia suchasnoho osvitnoho seredovyshcha: teoriia i praktyka* : materialy mizhvuz. nauk.-prakt. konf. (Irpina, 27 liut. 2020 r.). Irpin, 2020. pp. 88–90.
14. Piddubnyi M. A. Formuvannia informatsiino-tsifrovoy kompetentnosti pedahohichnykh pratsivnykiv zasobamy informatsiino-komp'uternykh tekhnolohii u konteksti Novoi ukrainskoi shkoly. [Formation of information and digital competence of pedagogical workers by means of information and computer technologies in the context of the New Ukrainian school] *Formuvannia informatsiino-tsifrovoy kompetentnosti shkoliariv na urokakh ukrainskoi movy ta literatury v umovakh kompetentnisno zorientovanoi osvity* : materialy nauk.-prakt. seminaru (Rivne, 17 kvit. 2019 r.). Rivne, 2019. pp. 4–13.
15. Rymar N. Yu. Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii navchannia movy u zaklady vyshchoi osvity. [Information and communication technologies of language teaching in higher education institutions] *Movna osvita v suchasnykh zaklady vyshchoi osvity: tendentsii, vyklyky, perspektivy* : zb. tez Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Bila Tserkva, 6–7 berez. 2020 r.). Bila Tserkva : BNAU, 2020. pp. 97–99.
16. Soroko N. V. Dydaktychni funktsii informatsiinykh i komunikatsiinykh tekhnolohii u profesiinii diialnosti vchytelia-slovesnyka. [Didactic functions of information and communication technologies in the professional activity of a teacher-linguist] *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. 2008. T. 5, № 1. doi : <https://doi.org/10.33407/itlt.v5i1.146>.
17. Temnyk H. D. Internet-resursy z ukrainskoi movy u systemi navchalno-metodychnoho zabezpechennia ukrainskykh osvithnikh zakladiv diaspory. [Internet resources on the Ukrainian language in the system of educational and methodological support of Ukrainian educational institutions of the diaspora] *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Seriia : Istorychni nauky. 2015. Vyp. 23. pp. 146–151.
18. Tlumachnyi slovnyk z informatyky [Explanatory dictionary of computer science] / H.H. Pivniak, B.S. Busyhin, M.M. Diviziniuk ta in. D., Nats. hirnych. un-t, 2010. 600 s.
19. Shepel T. V. Perevahy internet-tekhnolohii v osvitnomu prostori Ukrainy. [Advantages of Internet technologies in the educational space of Ukraine] *Innovatsiini transformatsii v suchasni osviti: vyklyky, realii, stratehii* : zb. materialiv Druhoho Vseukr. vidkr. nauk.-prakt. onlain-forumu (Kyiv, 25–26 lyst. 2020 r.). Kyiv : Natsionalnyi tsentr «Mala akademiia nauk Ukrainy», 2020. pp. 242–244.
20. Yatsenko T. O. Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v systemi shkilnoi literaturnoi osvity: teoretyko-metodychnyi ohliad. [Information and communication technologies in the system of school literary education: theoretical and methodological review] *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. T. H. Shevchenka*. 2016. T. 140. pp. 276–279.

УДК 37.378

DOI 10.31652/2415-7872-2022-69-26-31

МАРІАННА МАРУСИНЕЦЬ

orcid.org/0000-0001-7366-9328

marusynetsm@ukr.net

кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник Відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Язюна Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
вул. Максима Берлінського, 9, Київ

ТЕТЯНА БОНДАРЕНКО

orcid.org/0000-0002-3261-2883

tet_bondarenko@ukr.net

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри журналістики, реклами та PR-технологій Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
бульвар Шевченка, 81, Черкаси

БІЛІНГВІЗМ В ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

У статті досліджено феноменологію понять «білінгвізм» і «білінгвальна освіта» із залученням контексту соціального оновлення, динаміки до відкритого суспільства й інтеграції до світового культурно-освітнього простору. Схарактеризовано особливості та різновиди білінгвальної освіти,